

*Вінник Оксана Мар'янівна,
доктор юрид. наук, проф., член-кореспондент НАПрН України,
головний науковий співробітник відділу
міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9397-5127>*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЖИТЛОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

У статті порушуються проблеми правового забезпечення житлової політики держави в умовах війни та післявоєнної відбудови. На підставі аналізу фактичного стану справ у сфері житла, аналітичних матеріалів та теоретичних праць дослідників виявляються проблеми, що набули особливої актуальності з початком повномасштабної російської воєнної агресії проти України. Наголошується на необхідності врахування в заходах щодо забезпечення ефективності житлової політики в зазначених умовах не лише обставин, що мають загальнодержавне та регіональне значення (забезпечення вимушених переселенців і осіб, житло яких було зруйновано чи істотно пошкоджено, тимчасовим житлом; відновлення пошкодженої через ворожі обстріли критичної інфраструктури, що забезпечує відповідними ресурсами – електрикою, водою, газом; безпеки мешканців багатоквартирних будинків з огляду на відсутність у більшості з них бомбосховищ та ігнорування під час їх будівництва природних катаклізмів та ризиків, пов'язаних з війною), а й побутові проблеми (щодо індивідуальної безпеки мешканців будинків, окремі квартири в яких здаються в оренду або використовуються як готелі без повідомлення сусідів про осіб, що використовують таке житло; щодо автономності квартир з точки зору їх забезпечення електрикою, водою тощо у разі їх централізованого відключення через пошкодження відповідної інфраструктури). Попри прийняття низки актів, спрямованих на вирішення зазначених проблем, більшість з них потребує відповідного правового забезпечення, серед яких: вимоги до безпеки та енергоефективності житла; умови проживання в багатоквартирних будинках з точки зору відкритості інформації про мешканців, зокрема тимчасових; стимулювання впровадження новітніх технологій щодо забезпечення енергоефективності та автономності житла. Наголошується на комплексному характері вирішення проблем з житлом, що має включати економічну (стосовно фінансування), інноваційну (запровадження новітніх технологій), будівельно-експлуатаційну (стосовно дотримання відповідних вимог), екологічну (щодо екологічної безпеки будівельних технологій) та правову (закріплення відповідних заходів на рівні актів законодавства) складові. Особливу роль відіграватимуть інноваційні технології, спрямовані на вирішення проблем безпеки та енергетичної автономності житла, заходи, стимулювання розробки та запровадження яких потребує закріплення на рівні закону.

Ключові слова: житло, війна, безпека, відбудова, інновації, правове забезпечення.

Пов'язані з житлом правові проблеми набули особливої актуальності через повномасштабну війну, що була розв'язана понад рік тому російською державою, та її наслідками: численними руйнуваннями і, відповідно, втратою житла; великої кількості українських громадян [1] та пов'язаною з цим необхідністю

забезпечення їх житлом, відбудови зруйнованого житла, змінами пріоритетів щодо вимог до житла з точки зору його безпеки, екологічності та автономності у разі пошкодження через ворожі бомбардування об'єктів критичної інфраструктури, застосування новітніх технологій у процесі будівництва та відновлення і модернізації існуючого житла.

Питання щодо зміни пріоритетів у житловій політиці держави в цих складних умовах та/або їх вирішення із застосуванням економіко-правових механізмів активно порушуються вітчизняними дослідниками: в ракурсі реформування державної житлової політики (С. Комнатний, А. Боброва) [2; 3], яка має враховувати необхідність забезпечення житлом громадян (насамперед внутрішньо переміщених осіб) в умовах воєнного стану й повоєнного періоду і, відповідно, перегляду наявних умов створення, надання та використання житлового фонду з урахуванням зазначених умов; щодо адаптації житлового будівництва до існуючого стану пов'язаних з війною проблем, серед яких забезпечення його якості, попри необхідність застосування технологій швидкого будівництва під час зведення тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб та осіб, що втратили житло (А. Г. Реут, Ю. Л. Когатько) [4]; щодо особливостей обставин зміни або припинення найму (оренди) житла в зазначених умовах (О. А. Явор) [5]; ролі інновацій у відновленні після війни економіки України (М. Скиба) [6], від стану якої безпосередньо залежить і відбудова та модернізація житлового фонду та ін.

Водночас існує потреба у визначенні комплексу проблемних питань, що виникли протягом війни на різних рівнях (загальнодержавному, регіональному, побутовому) і потребують вирішення для забезпечення ефективності державної правової політики щодо житла в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України, що є **метою** цієї статті.

Як зазначається в Аналітичній записці, підготовленій за підтримки міжнародного фонду «Відродження» [3], за час повномасштабної російської війни проти України її населення стикнулося з безліччю викликів, які передусім пов'язані з безпекою та воєнним діями, серед яких: зростання рівня безробіття, вимушене переміщення населення, значні інфраструктурні руйнування, житлова криза, у відповідь на яку протягом останнього року з'явилися нові житлові програми, а в деяких містах розпочалися проекти з будівництва соціального житла. Водночас загальні підходи до житлової політики залишилися в своїй більшості незмінними, а прийнятими рішеннями і проектами бракує нерідко систематичності. Війна, як зазначається в згаданому аналітичному матеріалі, спричинила найбільшу в історії України *житлову кризу* (протягом останнього року потреба в житлі не лише зросла, а й диверсифікувалася, оскільки з'явилася потреба в тимчасовому кризовому розміщенні на час відновлення пошкодженого

житла чи внаслідок вимушеного переселення у відносно безпечні регіони України, що актуалізувало проблему довгострокової оренди та соціального житла), зумовила необхідність оптимізації системи органів державної влади, що призвело до трансформації міністерств [7] (Міністерство розвитку громад і територій, яке раніше відповідало за житлову політику, було приєднане до Міністерства інфраструктури, в результаті чого розробка та реалізація житлової політики можуть не опинитися серед пріоритетів новоствореної установи). Результатом аналізу стану справ щодо житла та пов'язаних з ним сфер стали висновки, зокрема і щодо неналежного віддзеркалення в чинних нормативно-правових актах положень щодо житлової політики, оскільки вони не забезпечують адекватне викликам часу розв'язання нагальних проблем. Через це є потреба у швидких заходах з реформування державної житлової політики, спрямованих на створення фондів адекватного сучасним потребам житла, а також у перегляді умов надання та використання наявних житлових фондів в умовах воєнного стану та повоєнного періоду.

У працях згаданих та інших дослідників, а також аналітичних матеріалах наголошується лише на окремих проблемах, зазвичай загальнодержавного або регіонального значення (забезпечення кризовим житлом, необхідності будівництва нового житла та відновлення пошкодженого з урахуванням кращих стандартів будівництва). Водночас існують й інші проблеми, що з точки зору пересічних громадян України, які пережили численні ворожі атаки (дронами, ракетами тощо), локдауни та відключення тепла, води і газу через руйнування відповідної інфраструктури, минулорічну (на початку війни) небезпеку діяльності диверсійно-розвідувальних груп російських загарбників та окремих їх членів, комплекс пов'язаних з житлом проблем більш значний і включає як складову автономність (відносну – щодо багатоквартирних будинків) житла та безпеки його мешканців.

З урахуванням цієї складової правові проблеми вирішення житлових та пов'язаних з ними проблем в умовах повномасштабної неоголошеної війни з боку російського сусіда України та її наслідками можна визначити в такий спосіб:

- проблеми, зумовлені численними руйнуваннями житла і, відповідно, необхідністю його відбудови та забезпечення громадян, які його втратили, кризовим житлом;

- виїздом великої кількості громадян України з окупованих та прифронтових територій у відносно безпечні місця (якщо це Україна, то злободенною стає проблема забезпечення тимчасовим житлом вимушених переселенців, а також дотримання санітарно-гігієнічних вимог до такого житла та місць його розташування);

- необхідності забезпечення більш значної за наявну автономності жилих будинків з огляду на перебої в постачанні їх теплом, електрикою, водою, газом,

викликані ворожими бомбардуваннями об'єктів критичної інфраструктури; особливої актуальності ця проблема набула в зимових умовах, коли виникла загроза евакуації цілих міст у випадках руйнування об'єктів критичної інфраструктури (тепло- та електропостачання) через загрозу замерзання води в опалювальній системі будинків і, відповідно, необхідності спускати воду з метою попередження руйнування внаслідок замерзання води в такій системі;

- використання енергії сонця, вітру для забезпечення хоча б відносної автономності (на кілька діб, а краще – тижнів) шляхом встановлення сонячних панелей не лише на дахах будинків, але й на балконах, вікнах (відповідно застосування технологій сонячних панелей у вигляді плівки, фарби тощо); вирішення пов'язаної з цим проблеми дизайну фасадів будинків, на яких встановлюють засоби, що генерують енергію сонця, вітру;

- збільшення автономності квартир у плані водопостачання, коли буде використане встановлення у квартирах баків та бойлерів значної ємності – 80–100 літрів, що стане у пригоді у разі аварійного відключення водопостачання на кілька днів; також у пригоді стануть системи повторного використання води після прийняття ванни та душу (для потреб туалету), як це практикується в низці країн;

- посилення безпекової складової: (а) при будівництві та реконструкції житла (крім наявності бомбосховищ сучасного зразка, проблема у більш безпечних технологіях будівництва, що забезпечують міцність будівлі у разі катаклізмів природного характеру, серед яких – потужні землетруси, а також у разі ворожих бомбардувань, вибухів); (б) в процесі експлуатації житла, зокрема з точки зору наявності інформації про мешканців, серед яких не лише ті, що постійно проживають, але й орендарі, а в хостелах – особи з короткими строками проживання, відомості про яких зазвичай відомі (якщо взагалі відомі) лише власникам хостелів або уповноваженим ними особам; можливість анонімності орендарів та мешканців хостелів використовується ворогом для розміщення членів диверсійно-розвідувальних груп;

- вирішення на рівні закону проблеми правового режиму хостелів як засобу підприємництва, що, як і готель, забезпечує тимчасове проживання, а отже, на них не поширюється ДБН В.2.2-15-2005 «Житлові будинки. Основні положення» [8], оскільки в цьому документі визначено, що його норми не поширюються на проектування інвентарних, мобільних житлових будинків і будинків з тимчасовим проживанням з відповідним визначенням умов їх утримання; водночас більшість хостелів в Україні розміщено саме в багатоквартирних жилих будинках.

Якщо до війни для багатьох мешканців був важливим розмір житла та його комфортність, то в умовах війни, коли виникли проблеми з безпекою, опален-

ням, водо-, газо- та електропостачанням, на перший план вийшли проблеми безпеки та автономності житла (і відповідно його забезпечення цими ресурсами / благами хоча б на тимчасовій основі – протягом кількох днів / тижня, доки не буде відновлена після ворожого руйнування відповідна інфраструктура).

Частина проблем почала знаходити вирішення на рівні актів законодавства, серед яких:

- Указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022 «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» [9];

- Закон від 09.07.2022 «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель» [10];

- Постанова Верховної Ради України від 21.09.2022 № 2624-IX «Про прийняття за основу проекту Закону України про здійснення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» [11];

- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 № 1015-р. «Про реалізацію державною установою “Фонд енергоефективності” програм у житловому секторі, у тому числі пов’язаних з відновленням будівель, зруйнованих та/або пошкоджених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [12] та ін.

Наприкінці 2022 року Верховна Рада підтримала у другому читанні законопроект № 5655 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності» [13], який станом на квітень 2023 р. не підписаний Президентом України. Законопроект критикують ще з 2021 року, оскільки він обмежує можливості громадян ініціювати перевірки законності будівництва, звужує відповідальність забудовників перед органами місцевого самоврядування, запроваджує приватний контроль у сфері будівництва, замість державного, не містить положень, які б забезпечували належну перевірку документів та прав на будівництво при автоматичній видачі таких дозволів, звужує можливості органів місцевого самоврядування впливати на нове будівництво і водночас наділяє їх функцією обов’язкового моніторингу без механізмів контролю забудов.

Серед амбіційних проєктів Міністерства соціальної політики, пов’язаних із соціальним житлом, – розробка Соціального кодексу України. Концепція цього Кодексу передбачає впорядкування фонду соціального житла, запровадження єдиного соціального квартирного обліку, що дасть змогу зменшити навантаження на органи місцевого самоврядування, ефективніше моніторити потребу в житлі та планувати розвиток соціального житла, а також закладає підвалини для оновлення системи соціального житла та звертає увагу на важливість розвитку системи публічної оренди, до якої будуть залучені різні оператори житла [3].

Положення згаданих (як вже прийнятих, так і запланованих до розробки та/або прийняття) та інших актів законодавства можуть бути реалізовані за більш-менш мирного життя і наявності відповідних коштів, внутрішніх і отриманих від зарубіжних та міжнародних донорів, оскільки в умовах війни основні резерви спрямовується на забезпечення потреб в захисті України від рашистського агресора, звільнення окупованих територій, допомоги постраждалим у війні тощо. За цих умов вельми актуальними стають різні форми співпраці носіїв публічних (держави, територіальних громад, а за наявності міжнародної допомоги – і відповідних інституцій) з бізнесом – як вітчизняним, так і зарубіжним (за умови залучення іноземних інвестицій). Економіко-правовим механізмом, що забезпечує таку співпрацю, є державно-приватне або публічно-приватне партнерство (далі – ДПП або ППП). Проте чинний Закон України «Про державно-приватне партнерство» [14] є неефективним, про що свідчать матеріали практики (незначна кількість діючих партнерств із значною перевагою концесійних [15]). Інституційна форма ДПП взагалі чинним законом не передбачено, хоча вона довела свою ефективність за кордоном [16; 17; 18], а в ЄС інституційна форма застосовується для стратегічних партнерств, що мають велике значення для ЄС, відповідно до Регламенту 2021/2085 [19; 20].

Економіка України певний час протримається на зовнішній допомозі, проте не варто розраховувати лише на неї. Слід знаходити внутрішні джерела та потенціальні можливості, що забезпечать не лише відновлення економічної та інших сфер суспільного життя, а й їх зростання.

Комплексне вирішення порушених тут проблем передбачає застосування засобів різного характеру:

- науково-технічного (розробка та впровадження технологій, що забезпечують реалізацію таких проєктів);
- економічного (виявлення джерел для фінансування проєктів: нарівні із зарубіжними та міжнародними [21] значну роль мають відігравати внутрішні джерела);
- організаційного (забезпечення співпраці осіб, що можуть об'єднати свої зусилля та ресурси для реалізації відповідних проєктів);
- правового (прийняття відповідних нормативно-правових актів щодо комплексного вирішення зазначених проблем, і відповідно застосування найбільш придатного для кожної з них правового механізму / засобів);

Важливу роль у відбудові України, включно з її житловим фондом, відіграють новітні технології. За наявних умов (війна та її наслідки) інновації спроможні вирішити питання безпеки різного рівня (від національної до індивідуальної) та характеру (військового, цивільного щодо житла, соціального – стосовно умов життя тощо). Для цього потрібне середовище, яке у розвинутих країнах

отримало назву «екосистема інновацій», на розвиток якої спрямовані положення розробленої Мінцифри України відповідної Стратегії розвитку екосистеми інновацій [22; 23]. У зазначеній Стратегії наголошується не лише на зумовлених війною викликах, а й на нових можливостях для України. Серед викликів: зниження інвестиційної привабливості через високі ризики, пов'язані з війною; відтік мізків: релокація науковців, стартаперів, IT-експертів, молоді; зміна пріоритетів Уряду: менше підтримки для інноваторів; зниження локального попиту на інновації; зростання кількості бар'єрів для інтеграції до глобального ланцюжка вартості; фокус на виживання України та нагальних потребах українців. Водночас з'явилися і нові можливості: сильний бренд України у світі; Україна – кандидат у члени ЄС; велике бажання підтримувати відбудову та відновлення України на різних рівнях; нові програми для інтеграції України в інноваційну екосистему ЄС; час для суттєвих реформ у важливих сервісах: технологічний розвиток як необхідність для виживання; велика мотивація для впровадження інновацій у сфері нових технологій.

Вирішення житлових проблем щодо відновлення та розбудови житлового фонду України на вищому за довоєнний рівні (як складової відбудови економіки та інших сфер суспільного життя) в Україні безпосередньо пов'язані з найбільш доступним в умовах війни національним резервом – інноваціями, розробка яких коштує значно менше, ніж ефект від впровадження. Науково-технічний потенціал України спроможний забезпечити інноваційну складову у справі відбудови нашої країни. Інноваційні технології, розроблені з урахуванням досвіду війни та осінньо-зимового періоду (2022–2023 років) обстрілів цивільних об'єктів, включно з критичною інфраструктурою, що пройшли апробацію в суворих умовах війни, та відповідно браку ресурсів (матеріальних і людських), необхідності надшвидкого реагування з метою забезпечення необхідних для виживання умов громадян, можуть стати не просто конкурентоспроможними, але й такими, що довели свою дієвість на практиці.

Технології, зорієнтовані на безпеку та автономність житла, його відновлення та будівництво нового на вищому за довоєнний рівні, мають допомогти Україні подолати наступний осінньо-зимовий сезон (відновлення пошкодженої ворожими атаками відповідальної за генерацію електрики, тепла та водопостачання інфраструктури, що потребує значних ресурсів і часу в умовах постійної загрози з боку агресора), а також стати тим драйвером відбудови, що водночас забезпечить провідне місце українських інноваційних розробок у зазначеній сфері на світових ринках в умовах зростання загроз суспільному благополуччю.

Висновки. Вирішення проблем, пов'язаних із житлом та безпекою, є складовою глобальної проблеми відбудови економіки та інших сфер суспільного життя України, що відповідає конституційним положенням стосовно права на

безпеку, житло, достойні умови життя, обов'язку держави захищати життя людини [24, статті 3, 27, 47, 48]. Основним є використання наявних *внутрішніх* можливостей з акцентом на інноваціях та правових механізмах співпраці носіїв публічних та приватних інтересів (на зразок державно-приватного партнерства), які за умов браку необхідних ресурсів є важливим стимулом до розв'язання вищезгаданих проблем.

Житлові проблеми – складова загальносуспільних, а отже, – потребують комплексного вирішення разом з економічними, екологічними та іншими проблемами, злободенність яких посилилася через війну, завдану російськими агресорами шкоду, брак ресурсів (матеріальних і людських), необхідність пошуку нових резервів та використання потенціалу вже відомих (згаданого партнерства, інших правових механізмів стимулювання розвитку економіки або певних її сфер). Не останню роль відіграє економічне використання наявних ресурсів як у промисловому масштабі, так і в побуті, а також будь-яка можливість використання енергії сонця, вітру, теплової енергії, зокрема тієї, що виробляється під час майнінгу криптовалюти [25], енергогенеруючими вікнами [26]. Ця складова відіграватиме одну з ключових ролей у *відбудові* України після завданих російськими агресорами руйнувань, на що необхідно понад 400 мільярдів доларів [27]. Особливу роль у справі відбудови має відігравати розробка та впровадження інноваційних технологій, спрямованих на вирішення проблем безпеки та енергетичної автономності житла, що є важливим внутрішнім ресурсом України завдяки потенціалу вітчизняної науки.

Одним з ключових механізмів забезпечення вирішення згаданих завдань є нормативно-правова складова, що передбачає прийняття відповідних нормативно-правових актів, які мають передбачати:

- заходи стимулювання щодо розробки та запровадження інновацій у сфері будівництва (включно з вищезгаданими), співпрацю носіїв публічних інтересів та приватних інтересів у плані вирішення порушених тут проблем (зокрема інноваційного відновлення та будівництва житла з дотриманням необхідного рівня безпеки та автономності);

- необхідність відновлення пошкодженого та будівництва нового житла з дотриманням вимог щодо його безпеки, автономності, відповідності екологічним стандартам та особливостям забудови на певних територіях / населених пунктах;

- внесення доповнень до Житлового кодексу стосовно обов'язку власників житла в багатоквартирних будинках забезпечувати відкритість (не лише для житлово-експлуатаційних організацій, а й для інших власників / мешканців будинку) інформації про орендарів та мешканців хостелів, а також щодо визначення правового режиму останніх;

– посилення відповідальності за недотримання вимоги щодо безпеки житла (як при його будівництві, так і в процесі його експлуатації), включно з інформаційною складовою про осіб, що його використовують.

Список використаних джерел

1. У 2,5 млн українців через війну знищено чи пошкоджено житло, – Верещук. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/563195-u-25-mln-ukrayinciv-cherez-vijnu-znisheno-chi-poshkodzheno-zhitlo-vereshuk-video> (дата звернення: 27.04.2023).
2. Комнатний С. Деякі пропозиції до реформування державної житлової політики України у воєнний і повоєнний періоди. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 1(23). С. 78–84. DOI: 10.33270/01222302.78 (дата звернення: 28.04.2023).
3. Боброва А. Житло і війна: житлова політика першого року повномасштабної війни. 22.03.2023. URL: <https://cedos.org.ua/researches/zhytlo-i-vijna-richnyj-oglyad/> (дата звернення: 28.04.2023).
4. Реут А. Г., Когатько Ю. Л. Житлова проблема в Україні на тлі війни 2022 року. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 3(49). С. 123–144. DOI: 10.15407/dse2022.03.123.
5. Явор О. А. Особливі обставини зміни або припинення договору найму (оренди) житла за сучасних умов воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство (Розділ 3. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право)*. 2022. № 2. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.02.20.
6. Скиба М. Що врятує економіку України після війни. 18.04.2023. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vidbudova-shcho-vryatuye-ekonomiku-ukrajini-pislya-viyuni-novini-ukrajini-50318528.html> (дата звернення: 18.04.2023).
7. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2022 р. № 1343. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/deiaki-pytannia-optimizatsii-systemy-tsentralnykh-orh-a1343> (дата звернення: 20.04.2023).
8. Державні будівельні норми України. будинки і споруди житлові будинки. основні положення ДБН В.2.2-15-2005. Видання офіційне Державний комітет України з будівництва та архітектури Київ – 2005. URL: <http://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/01/DBN-V.2.2-15-2005.pdf>
9. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
10. Закон від 09.07.2022 «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2392-20#Text> (дата звернення: 18.04.2023).
11. Постанова Верховної Ради України від 21.09.2022 № 2624-IX «Про прийняття за основу проекту Закону України про здійснення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2624-20#Text> (дата звернення: 18.04.2023).
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 № 1015-р. «Про реалізацію державною установою «Фонд енергоефективності» програм у житловому секторі, у тому числі пов'язаних з відновленням будівель, зруйнованих та/або пошкоджених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

13. Павлиш О. Рада ухвалила скандальний законопроект про реформу містобудування. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/13/694955/> (дата звернення: 28.04.2023).
14. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 07.12.2022).
15. Стан здійснення ДПП в Україні. 31.01.2022. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true> (дата звернення: 18.01.2023).
16. Public Private Partnerships (PPPs) – ENISA – European Union. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ppps> (дата звернення: 04.12.2022).
17. Public Private Partnerships (PPP) Cooperative models. *European Union Agency For Network and Information Security*. November 2017. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/public-private-partnerships-ppp-cooperative-models/@@download/fullReport>
18. Green Paper on public-private partnerships and Community law on public contracts and concessions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52004DC0327> (дата звернення: 25.03.2023).
19. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon European and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2085> (дата звернення: 26.03.2023).
20. Public-private partnerships under Horizon Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/public-private-partnerships-under-horizon-europe.html> (дата звернення: 26.03.2023).
21. У восьми містах України за гроші ЄС збудують квартали для переселенців. Де саме? URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2023/04/03/u-vosmy-mistah-ukrayiny-za-groshi-yes-zbuduyut-kvartaly-dlya-pereselenciv-de-same/> (02.05.2023).
22. Розвиток екосистеми інновацій в Україні. Міністерство цифрової трансформації. Квітень 2023 р. Драфт. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1BsqTijFWycOQUmUhZvbFmWZSUMT4HmlB> (дата звернення: 18.04.2023).
23. У Мінцифри створили драфт Стратегії розвитку інновацій та закликають до його обговорення. URL: <https://dou.ua/lenta/news/draft-innovation-in-ukraine/> (дата звернення: 18.04.2023).
24. Конституція України, прийнята 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
25. Маркін Я. Прощай, платіжка: Як безкоштовно отримувати тепло та заробляти біткоїн. 14.02.2022. URL: <https://kosatka.media/category/blog/news/proshchay-platezhka-kak-besplatno-poluchat-teplo-i-zarabatyvat-bitkoiny> (дата звернення: 28.04.2023).
26. Вікна, що виробляють електрику, встановлять в Японії на одній із залізничних станцій. 30.04.2023. URL: <https://toneto.net/news/tehnologii/virabativayushchie-elektrichestvo-oknaustanovuyat-v-yaponii-na-odnoy-iz-geleznodorognih-stantsiy-----pri-etom-oni-budut-ostavatsya-prozrachnimi> (дата звернення: 30.04.2023).
27. Зеленський назвав суму, яка потрібна Україні на відбудову після війни. *Вечірній Київ*. 04.04.2023. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/82351/> (дата звернення: 05.05.2023).

References

1. U 2,5 mln ukraintsiw cherez viinu znyschcheno chy poshkodzheny zhytlo, – Vereshchuk. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/563195-u-25-mln-ukrayinciw-cherez-vijnu-znishcheno-chi-poshkodzheny-zhitlo-vereshuk-video> (data zvernennia: 27.04.2023).
2. Komnatnyi, S. (2022). Deiaki propozyzii do reformuvannia derzhavnoi zhytlovoi polityky Ukrainy u voiennyi i povoiennyi periody. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*, 1(23), 78–84. DOI: 10.33270/01222302.78 (data zvernennia: 28.04.2023).
3. Bobrova, A. (22.03.2023). Zhytlo i viina: zhytlova polityka pershoho roku povnomasshtabnoi viiny. URL: <https://cedos.org.ua/researches/zhytlo-i-vijna-richnyj-oglyad/> (data zvernennia: 28.04.2023).
4. Reut, A. H., Kohatko, Yu. L. (2022). Zhytlova problema v Ukraini na tli viiny 2022 roku. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3(49). 123–144. DOI: 10.15407/dse2022.03.123.
5. Yavor, O. A. (2022). Osoblyvi obstavyny zminy abo pryypynennia dohovoru naimu (orendy) zhytla za suchasnykh umov voiennoho stanu v Ukraini. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo (Rozdil 3. Tsyvilne pravo i tsyvilnyi protses; simeine pravo; mizhnarodne pryvatne pravo)*, (2). DOI: 10.24144/2788-6018.2022.02.20.
6. Skyba, M. (18.04.2023). Shcho vriatuie ekonomiku Ukrainy pislia viiny. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vidbudova-shcho-vryatuye-ekonomiku-ukrajini-pislya-viyni-novini-ukrajini-50318528.html> (data zvernennia: 18.04.2023).
7. Deiaki pytannia optymizatsii systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02 hrudnia 2022 r. № 1343. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-optimizatsii-systemy-tsentralnykh-orh-a1343> (data zvernennia: 20.04.2023).
8. Derzhavni budivelni normy Ukrainy. Budynky i sporudy zhytlovi budynky. osnovni polozhennia DBN V.2.2-15-2005 Vydannia ofitsiine Derzhavnyi komitet Ukrainy z budivnytstva ta arkhitektury Kyiv – 2005. URL: <http://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/01/DBN-V.2.2-15-2005.pdf>
9. Pytannia Natsionalnoi rady z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21 kvitnia 2022 roku № 266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (data zvernennia: 28.04.2023).
10. Zakon vid 09.07.2022 «Pro vnesennia zmin do deiakych zakoniv Ukrainy shchodo stvorennia umov dlia zaprovadzhennia kompleksnoi termomodernizatsii budivel». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2392-20#Text> (data zvernennia: 18.04.2023).
11. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 21.09.2022 № 2624-IX «Pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro zdiisnennia kompleksnoi rekonstruktsii kvartaliv (mikroraiioniv) zastariloho zhytlovoho fondu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2624-20#Text> (data zvernennia: 18.04.2023).
12. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.11.2022 № 1015-r. «Pro realizatsiiu derzhavnoiu ustanovoiu «Fond enerhoefektyvnosti» prohram u zhytlovomu sektori, u tomu chysli poviazanykh z vidnovlenniam budivel, zruinovanykh ta/abo poshkodzhenykh vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2022-%D1%80#Text> (data zvernennia: 18.04.2023).
13. Pavlysh, O. (2022). Rada ukhvalyla skandalnyi zakonoproiekt pro reformu mistobuduvannia. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/13/694955/> (data zvernennia: 28.04.2023).
14. Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2010 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (data zvernennia: 07.12.2022).

15. Stan zdiisnennia DPP v Ukraini (31.01.2022). URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true> (data zvernennia: 18.01.2023).
16. Public Private Partnerships (PPPs) – ENISA – EuropeanUnion. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ppps> (data zvernennia: 04.12.2022).
17. Public Private Partnerships (PPP) Cooperative models (2017). *European Union Agency For Network and Information Security*. URL: https://www.enisa.europa.eu/publications/public-private-partnerships-ppp-cooperative-models/@_@download/fullReport
18. Green Paper on public-private partnerships and Community law on public contracts and concessions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52004DC0327> (data zvernennia: 25.03.2023).
19. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon European and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2085> (data zvernennia: 26.03.2023).
20. Public-private partnerships under Horizon Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/public-private-partnerships-under-horizon-europe.html> (data zvernennia: 26.03.2023).
21. U vosmy mistakh Ukrainy za hroshi YeS zbuduiut kvartaly dlia pereselentsiv. De same? <https://hmarochos.kiev.ua/2023/04/03/u-vosmy-mistah-ukrayiny-za-groshi-yes-zbuduyut-kvartaly-dlya-pereselencziv-de-same/> (02.05.2023).
22. Rozvytok ekosystemy innovatsii v Ukraini. Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii. Kvitent 2023 r. Draft. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1BsqTijFWycOQUmUhZvbFmWZSUMT4HmlB> (data zvernennia: 18.04.2023).
23. U Mintsyfry stvoryly draft Stratehii rozvytku innovatsii ta zaklykaiut do yoho obhovorennia. URL: <https://dou.ua/lenta/news/draft-innovation-in-ukraine/> (data zvernennia: 18.04.2023).
24. Konstytutsiia Ukrainy, pryiniata 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 05.05.2023).
25. Markin, Ia. (14.02.2022). Proshchavai, platizhka: Yak bezkoshtovno otrymuvaty teplo ta zarobliaty bitcoini. URL: <https://kosatka.media/category/blog/news/proshchay-platezhka-kak-besplatno-poluchat-teplo-i-zarabatyvat-bitkoiny> (data zvernennia: 28.04.2023).
26. Vikna, shcho vyrobliaiut elektryku, vstanovliat v Yaponii na odnii iz zaliznychnykh stantsii (30.04.2023). URL: <https://toneto.net/news/tehnologii/virabativayushchie-elektrichestvo-okna-ustanovyvat-v-yaponii-na-odnoy-iz-geleznodorognih-stantsiy-----pri-etom-oni-budut-ostavatsya-prozrachnymi> (data zvernennia: 30.04.2023).
27. Zelenskyi nazvav sumu, yaka potribna Ukraini na vidbudovu pislia viiny (04.04.2023). *Vechirniy Kyiv*. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/82351/> (data zvernennia: 05.05.2023).

Oksana Vinnyk. Legal problems of housing and economic policy in the conditions of war and post-war reconstruction

The article discusses the problems of legal support of the housing policy of the state in the conditions of war and post-war reconstruction. On the basis of the analysis of the actual state of affairs in the field of housing, analytical materials and theoretical works of researchers, problems are revealed that have become particularly relevant with the beginning of full-scale Russian military aggression against Ukraine. It is emphasized the need to take into account in the measures to ensure the effectiveness of the housing policy in the specified conditions not only the circumstances

of national and regional importance (provision of forced migrants and persons whose housing was destroyed or significantly damaged with temporary housing; restoration of critical infrastructure damaged by enemy shelling, which provides residents of buildings with appropriate resources – electricity, water, gas; the safety of residents of multi-apartment buildings, given the lack of bomb shelters in most of them and the disregard during their construction risks associated with war and natural disaster), as well as everyday problems (regarding individual safety residents of buildings in which individual apartments are rented out or used as hostels without notifying neighbors about the persons using such housing; regarding the autonomy of apartments in terms of their provision of electricity, water, etc. in the event of their centralized disconnection due to damage to the relevant infrastructure). Despite the adoption of a number of acts aimed at solving these problems, most of them require appropriate legal support, including: requirements for the safety and energy efficiency of housing; living conditions in multi-apartment buildings from the point of view of openness of information about residents, including temporary residents; stimulating the introduction of the latest technologies to ensure energy efficiency and home autonomy. It emphasizes the complex nature of solving housing problems, which should include economic (regarding financing), innovation (introduction of the latest technologies), construction and operation (regarding compliance with relevant requirements), environmental (regarding environmental safety of construction technologies) and legal (consolidation of appropriate measures on levels of legislative acts) components. A special role will be played by innovative technologies aimed at solving the problems of safety and energy autonomy of housing, measures to stimulate the development and introduction of which need to be established at the level of law.

Keywords: housing; war; security; energy autonomy of housing; innovative technologies; legal policy.

УДК 346.91

DOI 10.31558/2786-5835.2023.1.2.13

Павлюченко Юлія Миколаївна,

доктор юрид. наук, доцент,

завідувач кафедри господарського та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

У сфері господарювання судовий захист розглядається як найбільш ефективна форма захисту прав та законних інтересів учасників господарських відносин, оскільки дає можливість застосувати максимально широке коло способів захисту, а виконання судових рішень забезпечується державним примусом. Оскільки чинне законодавство не містить визначення поняття «право на судовий захист», то в юридичній науці розгорнуто дискусію щодо визначення та природи цього поняття, співвідношення з іншими правами тощо. Метою дослідження є розкриття поняття та особливостей права на судовий захист у господарсько-процесуальному вимірі. Для досягнення мети поставлено завдання дослідити поняття права на судовий захист, умови та механізм реалізації цього права у господарському судочинстві, охарактеризувати деякі з елементів змісту права на судовий захист. Під час дослідження проаналізовано визначення поняття «право на судовий захист», приділено увагу дискусії щодо належності цього права до конституційного або суб'єктивного, наявності матеріального та процесуального складника. Також досліджено питання змісту цього права, на основі чого зроблено висновок, що елементи змісту цього права реалізовані у ГПК України. Окрему